

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Janusz Niczyporuk

Robert Burek (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa W. S.

przeciwko A. K.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 3 kwietnia 2024 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 7 listopada 2006 r., sygn.VII Nc 4997/06,

1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu;

2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.

Robert Burek (ławnik Sądu Najwyższego) Paweł Czubik Janusz Niczyporuk

UZASADNIENIE

Pismem z 18 października 2023 r. Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 7 listopada 2006 r., sygn. akt VII Nc 4997/06, w sprawie z powództwa W. S. przeciwko A. K. o zapłatę.

Działając na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1904 ze zm.; dalej jako: „ustawa o SN”) z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, albowiem wydany nakaz zapłaty doprowadził do legalizacji nieuczciwych praktyk rynkowych i naruszył prawa pozwanej jako konsumenta wynikające z Konstytucji RP i Kodeksu cywilnego, Prokurator Generalny zaskarżył ww. nakaz zakłady – w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o SN Prokurator Generalny zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 30 i 76 Konstytucji RP takich jak godność człowieka i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej przez A. K. z P.P.H.U. „W ” umowy o pośrednictwo finansowe z 14 lipca 2006 r. bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie;

II. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹, art. 359 § 2² oraz 359 § 2³ k.c. przez ich niezastosowanie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez A. K. kwoty 520,00 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od dnia 15 sierpnia 2006 r., co stanowi 115% w skali miesiąca, podczas gdy wskazane przepisy w brzmieniu obowiązującym zarówno w dacie czynności prawnej, z której wynikał obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i w dacie orzekania przez Sąd, stanowiły,

że maksymalna wysokość odsetek wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, tj. 22% w skali roku, a jeżeli przekracza tę wysokość to należą się odsetki maksymalne;

III. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. przepisu art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ w zw. z art. 58 § 2 k.c., przez ich niezastosowanie i uznanie, że umowa o pośrednictwo finansowe, zawarta 14 lipca 2006 r. pomiędzy A. K. a przedsiębiorstwem W. S., jest w całości ważna, pomimo że w § 7 ust. 1 umowy zastrzeżone zostały odsetki umowne „za każdy dzień opóźnienia” w zapłacie zobowiązania w wysokości 20,00 zł dziennie, czyli 115% miesięcznie i 1404% w stosunku rocznym, a więc o charakterze „lichwiarskim” i obiektywnie nieusprawiedliwione oraz mogące realnie spowodować niemożność wykonania zobowiązania przez dłużnika, podczas gdy ich wysokość, mając na względzie zasadę swobody umów oraz zasady współżycia społecznego, nie mogła być – stosownie do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 października 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. z 2005 r. Nr 201, poz. 1662) – wyższa niż 11,5% w stosunku rocznym, a tym samym wydanie nakazu nie było dopuszczalne;

IV. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanej jako konsumenta, w sytuacji kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, żeby dokonana przez nią czynność prawna – zawarcie z powodem umowy o pośrednictwo finansowe z 14 lipca 2006 r. – była związana z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanej.

W oparciu o powyższe zarzuty – rozwinięte następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – Prokurator Generalny wniósł na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny przedstawił stan faktyczny i prawny sprawy. Jak wskazał, 14 lipca 2006 r. w B. A. K. jako zleceniodawca zawarła z firmą P.P.H.U. „W.” W. S. jako zleceniobiorcą „umowę o pośrednictwo finansowe”, na podstawie której zleceniobiorca zobowiązał się do podjęcia działań

prowadzących do zawarcia przez zleceniodawcę umowy o pożyczkę gotówkową. W § 6 umowy strony ustaliły, że wynagrodzeniem zleceniobiorcy za czynności wymienione w § 1 i § 2 kontraktu jest kwota 520,00 zł płatna do dnia 14 sierpnia 2006 r. Kolejne, kluczowe postanowienie przedmiotowej umowy miało treść: „w przypadku niedokonania zapłaty w terminie określonym w § 6 niniejszej umowy, strony ustalają odsetki umowne. W takim przypadku zleceniodawca zobowiązuje się do zapłaty odsetek umownych w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia poczynając od dnia 15 sierpnia 2006 r. do dnia zapłaty”. W dniu 17 lipca 2006 r. na dokumencie umowy A. K. złożyła dodatkowe oświadczenie, w którym potwierdziła wykonanie umowy. Wobec nieuiszczenia przez A. K. wynagrodzenia wobec ww. firmy, wierzyciel złożył pozew do Sądu Rejonowego w Bytomiu o zapłatę. Nakazem zapłaty z 7 listopada 2006 r., VII Nc 4997/06, Sąd nakazał pozwanej A. K. zapłatę kwoty 520,00 zł z umownymi odsetkami oraz orzekł o kosztach procesu, obciążając nimi pozwaną.

Nakaz zapłaty nie został zaskarżony przez A. K. i 13 grudnia 2006 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu uznał prawomocność nakazu zapłaty, zaopatrując go w klauzulę wykonalności.

W dniu 20 lutego 2006 r. w życie weszły przepisy art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c., zgodnie z którymi: „maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie mogła w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne), jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należały się odsetki maksymalne”; „postanowienia umowne nie mogły wyłączać ani ograniczać przepisów o odsetkach maksymalnych, także w razie dokonania wyboru prawa obcego. W takim przypadku stosowało się przepisy ustawy”. Umowa o pośrednictwo finansowe, która jest źródłem wierzytelności objętej ww. nakazem zapłaty, zawarta została 14 lipca 2006 r., a więc gdy zacytowane wyżej bezwzględnie obowiązujące przepisy już obowiązywały. Również późniejszy nakaz zapłaty był wydany w takim stanie prawnym. Wobec tego należy ocenić, że orzeczenie to zostało wydane z rażącym naruszeniem prawa. Dodatkowo należy zauważyć, że „umowa o pośrednictwo finansowe” opisana wyżej zawarta była dla pozoru i w istocie stanowiła umowę pożyczki kwoty 520,00 zł.

Zleceńbiorca nie doprowadził do zawarcia przez zleceniodawcę jakiejkolwiek dodatkowej umowy pożyczki z jakimś osobnym pożyczkodawcą, tylko sam wydał jej kwotę pożyczki, która w umowie została nazwana „wynagrodzeniem”. Okoliczność ta nie zmienia istoty sprawy, którą jest to, że w umowie zastrzeżono odsetki umowne za opóźnienie w realizacji świadczenia umownego na „lichwiarskim” poziomie, rażąco przekraczającym limit odsetek maksymalnych wynikający z ustawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem zaskarżone orzeczenie, tj. prawomocny nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym z 7 listopada 2006 r., VII Nc 4997/06, wydany przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nie odpowiada prawu.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyroki Sądu Najwyższego z: 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20; 13 stycznia 2021 r., I NSNk 3/19). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić

z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (*T. Ereciński, K. Weitz*, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych, Przegląd Sądowy 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy wskazuje, że konfrontacja zaskarżonego nakazu zapłaty z zarzutami skargi nadzwyczajnej, a przyjmując szerszą perspektywę – ze standardami nie tylko demokratycznego państwa prawnego, ale nawet państwa w najogólniejszym ujęciu cywilizowanego, musi prowadzić do wniosku o bezprawnym charakterze wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu orzeczenia. Stopień szkodliwości społecznej skutków, jakie wytworzone zostały w związku z wydaniem i uprawomocnieniem się spornego nakazu zapłaty, pozwala jednoznacznie stwierdzić jak ważną instytucją dla obrotu prawnego jest skarga nadzwyczajna (art. 89 i n. ustawy o SN).

W niniejszej sprawie bez wątplenia mamy do czynienia z tzw. lichwą. Przypomnieć należy, że należność główna wynikająca z „umowy o pośrednictwo finansowe” (k. 4 akt zasadniczych sprawy) kształtowała się na poziomie 520,00 zł. Zasądzenie zaskarżonym nakazem zapłaty odsetek na poziomie 20,00 zł dziennie oznacza, że wynosiły one w stosunku miesięcznym – nieco ponad 115%, zaś w stosunku rocznym – ok. 1405%. Bezrefleksyjne zasądzenie takich odsetek przez Sąd Rejonowy w Bytomiu naruszyło nie tylko prawo, ale także elementarne zasady współżycia społecznego.

Ze względu na niesporządzenie uzasadnienia sporego nakazu zapłaty (także już po wniesieniu skargi nadzwyczajnej z uwagi na przejście sędziego referenta w stan spoczynku), niemożliwym jest obecnie poznanie motywów, którymi kierował się Sąd wydając orzeczenie. Należy jednak zauważyć – na co trafnie wskazuje skarżący Prokurator Generalny – że w dacie zawarcia umowy (14 lipca 2006 r.) oraz wydania nakazu zapłaty (7 listopada 2006 r.)

obowiązywały już art. 359 § 2¹⁻³ k.c. wprowadzające tzw. odsetki maksymalne oraz zasadę, że jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne. Przepisy te miały (i nadal mają) moc bezwzględnie obowiązującą. Ich naruszenie w niniejszej sprawie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu jest oczywiste.

Ponadto, powinnością Sądu było skonstatowanie, że rozpatrywane zobowiązanie naruszać może choćby art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. W odniesieniu do odsetek wynikających z umowy pożyczki, Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04, wskazał: „umowa pożyczki ze swej natury służy przede wszystkim interesowi pożyczkobiorcy, ale może także pożyczkodawcy zapewniać wymierne korzyści, z reguły w postaci odsetkowej. Umowa w tym względzie nie może być wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c. W przeciwnym wypadku mogłoby to bowiem oznaczać – w skrajnych sytuacjach – przyzwolenie na wypaczenie sensu umowy w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego. W wyroku z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, Sąd Najwyższy przyjął, iż zastrzeżenie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego”. Poglądy te zachowują aktualność także w rozpatrywanej sprawie, gdzie zawarta „umowa o pośrednictwo finansowe” była prawdopodobnie w swej istocie – zwykłą umową pożyczki.

W świetle powyższych wywodów Sądu Najwyższego, które ze względu na oczywistość naruszenia prawa i zasad współżycia społecznego w niniejszej sprawie zostały ograniczone do niezbędnego minimum, uznać należy, że wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazu zapłaty było niedopuszczalne, a sprawa winna być skierowana do rozpoznania w trybie zwykłym (zasadniczo na rozprawie). Sąd Rejonowy naruszył swym postępowaniem liczne zasady konstytucyjne,

tj. m.in. dyrektywę szczególnej ochrony konsumentów (art. 76 Konstytucji RP), zasadę prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP), a nade wszystko – kluczową dyrektywę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 ustawy zasadniczej).

Ponownie rozpatrując powództwo, Sąd Rejonowy dokona jego wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił w całości nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 7 listopada 2006 r., VII Nc 4997/06, i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

[SOP]

[ms]